

SEZAI SARIOĞLU • Nar Taneleri

SEZAI SARIOĞLU 1950, Ordu/Ünye'de doğdu. 1979 yılına kadar Fatsa'da ve Sinop'ta öğretmenlik yaptı. 1979'da, devletle yaşadığı şiddetli geçimsizlik nedeniyle öğretmenlikten istifa etti. 12 Eylül askerî diktatörlüğünden sonra üç yıl gizli yaşadı. 1983'ten sonra değişik askerî (c)ezaevlerinde siyasi tutuklu ve hükümlü olarak kaldı. 1990'larda dergiciliğe ve gazeteciliğe başladı.

Yeni Öncü dergisinin yayın kurulundan sonra, *Özgür Gündem* gazetesinde çalıştı. *Özgür Gündem*'deki yazılarından oluşan denemeler *Terspektifler* adıyla yayımlandı. Çiviyazılarından *Doğusu-Batısı Olmayan Sözcükler* isimli ÇGH ve Musa Anter Ödülü alan söyleşi denemeleri yayımlandı. *Şiirleri Kurutma Kâğıdı* (Türk Tabipler Birliği Behçet Aysan Şiir Ödülü) ve *Aşk Dedişin Haram Olur* kitaplarında (Yasakmeyve, 2017) toplandı. 2015'te Dipnot Yayınevi'nden *Bülent Uluer Anlatıyor: Çerkesim, Türküm, Kürdüm Sosyalistim* söyleşi kitabını yayımladı. İletişim'den, 2001'de *Nar Taneleri*, 2024'te "*Yaram Derine Düştü*" adlı kitapları yayımlandı.

Memleket ve memleket dışında udi Şenol Morgül ile birlikte "Tanışmak ve Yeniden Tanışmak" başlıklı şiirli-şarkılı anlatı-dinletilerin yanı sıra hikâye anlatıcılığı yapıyor. Kıbrıs, Tarihî Sinop Hapishanesi vb. konularda sözlü tarih çalışmalarını sürdürüyor.

İletişim Yayınları 705 • Bugünün Kitapları 66

ISBN-13: 978-975-470-891-2

© 2001 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-9. Baskı 2001-2018, İstanbul

10. Baskı 2024, Ankara (İsteğe Bağlı Dijital Baskı)

EDİTÖR Murat Gültekingil

KAPAK Utku Lomlu

KAPAK FOTOĞRAFI Aybastı/Kuzköy'lüler devrimcilerle bir mitingte
(Selçuk Hazinedar Arşivi)

UYGULAMA Suat Aysu

DÜZELTİ Serap Yeğen

BASKI ve CILT Meteksan Matbaacılık · SERTİFİKA NO. 46519

Beytepe Köyü Yolu, No. 3 Bilkent, Çankaya 06800 Ankara

Tel: 312.266 44 10

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SEZAI SARIOĞLU

Nar Taneleri

Gayriresmi Portreler

İÇİNDEKİLER

OĞUZ ARTAN

“Daha ne olsun, yarayı derin almıştık” 21

HACER YILDIRIM

Kırmızı saçlı, kırmızı parkalı, kırmızı ayakkabılı,
kırmızı düşlü kız... 67

SELÇUK HAZINEDAR

“İnce Memed’i okuyunca her şeye hazırdım” 95

LEYLA GEDİK

“Fatsa’da bir şey vardı ve o da
çok güzel birşeydi...” 133

AHMET FEVZİ ERDAL

“62 yaşındayım, Felsefenin Başlangıç İlkeleri’nden
yeniden başlayabilirim...” 159

SALIHA YAYLA

Her kente bir Saliha şart..... 205

ZEKİ KIRDEMİR

Kaş ile Göz (Meis) arasında yaşıyoruz işte 239

CENGİZ TÜRÜDÜ

“Okumak için okulu bıraktım” 275

HASİNE ŞEN

“Rodop gaydası dinlerken kendim oluyorum” 329

ALİ KÜÇÜK

“Arayan sularda arasın beni...” 363

MERYEM GÜNEŞ

Devrim ve sosyalizm... Türkiye’ye de çıkabilir? 417

GÂVUR ALI

“Az kalsın Felsefenin Temel İlkeleri’ni
kurşunlayacaktım annî musun?” 435

HATİCE ONAT

“Tanya’yı büyütünce geri döneceğim...” 461

YUSUF ZİYA ÖRÜN

“Bir köşeye bir parti açalım uşaklar!” 491

KADER BAĞLAR MI?

Neden çok huzursuzuz biz? Hiçbir yere sığdıramadığımız, her şeyden taşan tahammülsüzlüğümüze daha ne kadar dayanmayı umuyoruz? Sabırsızlığımızı, hep erken varışımızı, yetişemeyişimizi anlama şansımız hâlâ varsa eğer, ne zaman? Bizim vaktimiz neden daima sorunlu? Tartışmalarımıza, sloganlarımıza, planlarımıza, öngörülerimize ekleniveren bu telaş yükü ne böyle? Umudunu kaybetmiş topluluklar ölmüş sayılırlar. Müzmin kötümserliğimizi, üslubumuza iyiden iyiye sinmiş teslimiyetçi havayı dindirme imkânlarını nerede aramalıyız?

Sükunet halini kaybedişimizin kökenlerini inançlarımızın yerinden edilmiş olması bahsinde aramalıyız belki de. O kavurucu huzursuzluğumuz, şimdiki zamandaki varlığımız ile ideallerimiz arasında asılı kalmışlığın, aradaki 'kapatılamaz' mesafenin trajik farkındalığının yol açtığı 'kabına sığamama' hali değil artık. Ne umudun her şey gibi görüldüğü, ışıldadığı, ses verdiği zamanlardayız; ne de bizleri imkânsızı istemeye cesaretlendiren, arzumuzu dosdoğru imkânsıza yönelten koşullar söz konusu. Umut etmekten vazgeçmek hiçliğe gark olmaktır aynı zamanda. Hiçbir şeyi anlamlandıramaz hale düşmektir. Ütopyaçı imgelemin içine düştüğü kriz sol politikayı asıl anlamından ve motivasyonundan mahrum bırakarak, ilkeler ve de-

ğerleri konjonktür analizleriyle ikame ediyor. Şu da var üstelik: Ütopycacı hassasiyetlerimizin aşınması paradoksal bir biçimde, ortak bir heves, neşe ve iradeyle tasarladığımız ve inşa ettiğimiz bütün yapıları ve araçları çaresizce, büyüklenmeci (grandiyöz) bir fantezinin, handiyse 'kutsal', bileşenleri olarak algılamamızın da gerekçelerini üretiyor. O vasatın şekillendirdiği duygu ve zihniyet dünyasında, içimizden herhangi birisinin aynı büyüklenmeci fantezi ürünlerinin, sözgelimi partinin, örgütün, politika oluşturma süreçlerinin loşluğuna terk edilmesi hiçbirimizde hiçbir acı, uyandırmıyor. Kötürümlüğümüz bu yüzden belki de. Daima eksik kalacak oluşumuz. Kederlenememe halimiz. Bu yüzden geçmişe sımsıkı yapışıp kalmamız... Daha kötüsü ne olabilir ki?

Sezai'nin hepimize daveti işte. Bir an kurtulup günün artıklarından, tutunamama riskini göze alarak hem kişisel hem kolektif tarihimize yeniden bakmak. Deneyimlerimizden öğrenme kapasitemiz zedelenmemişse şayet, bu sefer orada bulacaklarımız çoktandır kaybolmaya yüz tutmuş değerlerimiz olacaktır. Dahası, hakiki bir keder söz konusu olacaksa, bütün kayıplarımız "can yakıcı da olsa birer armağana" dönüşecekse, bu inatçı gözden geçirme sayesinde mümkün olacak. Kayıplarımızı fark etmek, anlamak ve yas tutmak, öfkemizi bize yeniden iade edecek. İyice bileceğiz; "Bir ideale ihanet edilmesi söz konusu olmadıkça öfke de olmaz". En önemlisi: Enerjimizi bir daha ve sürekli, olgunlaşmak ve büyümek için, daha iyi bir varoluş ve hayata duyduğumuz arzu için seferber etmenin saadeti müthiştir...

ERDOĞAN ÖZMEN

“Nar kentinde bir incir buldum. Narı da inciri de, övmek isterim. Anam her kışın en karanlık noktasında, eve girerken bir nar atardı yere, bütün gücüyle; parçalayıp iyice dağılsın diye. Evin beti bereketi niyetine... Ardından hızla süpürüp silerdi ortalığı. Bir iki gün sonra, narın patladığı yerden çok uzakta incecik bir çıtırdı duyduğum olurdu ayağımın altında. Ne kadar dağılmışsa nar taneleri, o kadar iyiydi. Topladıktan sonra söyledim anneme, sevinsin diye.”

BİLGE KARASU, *Narla İncire Gazel*

SUNUŞ

Bilge Karasu'nun, ayak altında cıvırdayan, ne kadar dağılmışsa o kadar iyi olan, evin beti bereketi nar tanelerini övmek isterim... Siyasal tarihin içine serpiştirilmiş, hem neden hem de sonuca dönmüş, şurada burada çatkapı ayaklarımıza dolanan nar tanelerini övmek isterim... Evin de tarihin de beti bereketidir onlar... Övmek isterim...

“Anılar, anılar. Belki hepsi bir kelime.” Anıların içindeyiz. “Tarih” sözcüğünü sıkça cümle içinde kullansak da yaşadıklarımız henüz tarih olmuş değil. Hayatlarımızın tarih öncesi gibi görünen her işaret, aslında o kadar yakın ve o kadar yakıcı ki... Geçmişin siyasi, toplumsal ve insani yükünü, şimdi zaman içinde de çok derin hissediyor ve çok fazla anımsıyoruz. Bir kısmını bilinçaltına atarak “unutmuş gibi” yapsak da, geçmişteki hayatlarımızın ve kavramlarımızın içinde tarih ve düş uykusunda gibiyiz. Tarih ve anı, geçmiş ve şimdi, Ben'de ve Biz'de geniş bir biçimde, yatay ve dikey olarak var. Bu nedenle, bir tarihi içeriden yaşayan biri için, toplumsal mücadelenin yakın geçmişine ikinci, üçüncü göz olmak kolay değil. Akademisyen olmayanlar için gerekli de değil...

Dün ile bugün arasındaki örtüşmenin, çatışmanın ve yüzleşmenin anlamlı olabilmesi, geçmişin bilgisinin açığa çıkarılma-

sı ile mümkün. Bunun mantığının, araçlarının ve dilinin nasıl oluşacağı ise pek bilinmiyor. Veri olan tek şey, geçmişin bütün bilgisinin ve tecrübesinin/deneyiminin “sol resmi tarihlerle”, örgütlerin hafızalarına terk edildiği ve bu hiyerarşik bilginin siyasal egemenliği... Ama bu verili durum; geçmişin bilinmesi gereksinimini ortadan kaldırmıyor, tersine, her birimizde saçılmış bir biçimde var olan bilgilerin açığa çıkarılmasını daha da gerekli kılıyor. O halde, her bireyde saklı olan bilgilerin kıymetinin farkında olmak, o tarihi oluşturan insanın, bilginin açığa çıkarılmasını, görünür kılıp toplumsallaşmasını sağlamak gerekiyor. Şunu söylemek istiyorum:

“İnsan dediğin saçaktaki / Güvercinin farkında olacak / Ve bir çiçek açacak kendince. / Bu aşk var ya bu aşk; / Dikkat! / Yangında ilk kurtarılacak.”

Nar Taneleri kitabında anlatılanlar, bir hatıra aktarımını içermiyor... Bu mütevazı çalışma, o tarihi oluşturanları, “esamisi” okunmayanları, “kütükten düşürülmüş” olanları, “artakalan” görülenleri, sürekli açıklanan ve tanımlananları görünür kılmak muradında. Zamyatın’ın “Biz” romanındaki Velinimet Devlet’e benzer bir şekilde, Velinimet Örgüt/Parti/Gelenek tarafından sayıya ve/veya işarete dönüştürülmüş olan insanların yeniden görünür kılınması... Unutulanların, parmak kaldırıp, kendini dillendirme denemesi... Bireyin, bir tür kendini yeniden tanıması, kendini anlatarak kendisiyle yeniden tanışması, kendini tamamlaması... Kendiliğinden insan, kendisi için insan savlarının ötesinde çok yalın bir hal: Caz müziği gibi bir doğaçlama... Bireyin kendini doğaçlaması... Bir diğer yanıyla da siyasal belleği yeniden oluşturmak için, denklemleri yeni özneler, yeni bilgiler katarak yeniden kurmak denemesi. Yaşanmış ve yapılmış olanı, hatta yazılmış, anlatılmış olarak bir kenarda duran binlerce öyküyü açığa çıkarma çabası...

12 Mart sonrasında olduğu gibi, 12 Eylül sonrasında da sol gelenekler, resmi söylemleri içinde, saptamalar, kavramlar ve kategorileştirmeler yoluyla, genel olarak sosyalizmin geçmişi-ni, özel olarak ise kendi özel geçmişlerini açıklamaya çalıştılar.

Geçmişin, şimdinin ve geleceğin bilgisinin ve bilincinin sadece kendisinde olduğunu savlayan sol resmi tarihlerin haldeki durumları, bu bilgileri ne açığa çıkaracak, ne de kapsayacak yeteneğe sahip olmadıklarının göstergesi. En çoğulcu iddiadaki-ler dahil, her resmi tarih, “örgüt merkezli” bir tarih tezine sahip olduğundan, tarihin bütün bilgisini içerdiği ön kabulüyle malûl. Oysa, “Neden kimse bugüne kadar/ Kendini açıklamadı” dizelerinin kolaylaştırıcılığında söylersek, bu tarih anlayışı, kendini açıklamak yerine, ötekileri yanlışlayarak kendini tanımlayan bir anlayış. Bu kavrayışın doğrudan sonucu ise, öteki tarihi, öteki bilgiyi, öteki pratiği küçümsemek, dışılamak ya da yok saymaktır.

Oysa yaşanan süreç, tek tek örgütlerden ve toplamlarından daha büyük, sosyolojik, toplumsal ilişkileri, hayatları içeriyor. Ötekini, “artakalan” olarak gören, “esas biz” merkezli tarih kavrayışında içkin olan yapısal sorunlar, hem Ben’e hem de Biz’e ait, mülk edilemeyecek, tabu kılınamayacak, biricik bilgileri açığa çıkarmayı davet ediyor. Bu davetin güncel anlamı; kendimizi kendimizin açığa çıkarabileceği bilinciyle, kendimizle “aracısız konuşmak”tır. Sürekli olarak tanımlayanların, sürekli olarak açıklayanların resmi siyasal bilgileri kadar, sürekli olarak tanımlananların, sürekli olarak açıklananların hikâyelerindeki bilgilerin de meşruiyetidir.

Son yirmi beş yılın siyasal toplumsal tarihine ait bilginin örgütlere, geleneklere, partilere, özcesi sol resmi tarihlere devredilmesi temel bir sorun olmaya devam ediyor. Eğer bu özgül tarih, örgütlerden daha büyük, daha fazla ve daha kıymetliyse, onu oluşturan binlerce insanın kendi hayatının bilgisine sahip olmasından, öteki’lerin bilgisini öğrenmesinden ve bir tarih hazinesi olan her türlü bilginin toplumsallaştırılmasından doğal ne olabilir? Her devrimcinin devletle ve sistemle yaşadığı çatışmalar, her devrimcinin kendi geleneği içinde yaşadığı örgütsel, siyasi, psikolojik haller, her devrimcinin öteki geleneklerle ilişki ve çelişkilerde yaşadığı durumlar ve sonuçta her birimizin toplumsal hayatla kurduğumuz sonsuz karmaşa resmi tarihin siyasal saptamalarına indirgenebilir mi? Bu karmakarı-

şık tarih, toplumsal, moral, insani, estetik, sosyolojik, psikolojik vs. bağlarından koparılarak salt siyasetin, salt örgüt edebiyatının dolgu malzemesi olarak ele alınabilir mi?

Anılardan içeriye kaç türlü girilir? Ezberimizi bozan anılar ve öykülerin izdüşümü olan portreler kaç türlü yazılabilir? Bir dönem “Aleyhistan’da yeni bir lehçe” olmak için mücadele eden portreleri yazacak dili nasıl kurmalı? Sürekli olarak tüzük ve programları referans alan, tek boyutlu geleneksel politik dilin, derinliği olmayan, saptamacı, indirgemeci bir dilin bunu kotaramayacağı çok açık. O halde, “Başka türlü bir şey benim istediğim” diyerek, pankartların, alıntılarının peşi sıra düşlerini kovalayanları başka türlü yazmak, dilin olanaklarını zorlamak demektir. Benim açımdan bu özgün anlatım; siyasal dilin, edebiyat dilinin ve gündelik dilin bilgeliğinin eklenerek örtüşmesiydi. Belki de şöyle bir şey, öykülerin görünür olduğu her durumda, “kavram, imge, olgu” üçlüsünü yeniden birbirleriyle ve anlatılanlarla ilişkilendirmek. Şiirin, denemenin, öykülemenin, anlatının olanaklarını, siyasal tarihe içkin olan çağrışımlarla öykülerin arasında dolaştırmak. Birinin yetmediği yerde ötekini, onun yetmediği yerde bir diğerini kullanmak ve böylece çok katlı bir anlatımın ve umulur ki çok katlı bir okumanın kapısını aralamak. Bir bakıma, Turgut Uyar’ın ünlü “çıkmanın güzelliğini” göze alarak, “efendimiz acemilik” diyerek başka türlü yazmayı denemek... Bu nedenle bu çalışma, tarih-anı, röportaj-anlatı, deneme-sözlü tarih gibi alanlarda gezinen, geçişkenliğe önem veren, bir başka dil, bir başka anlatımı bilerek yeğliyor. Şiir ve deneme dilinin, “siyasal anlatıların” arasında çatkapı yürürlüğe girmesi, özellikle de okurun yolunu kesen fotoğraflara ait “fotoğraf okumaları”ndaki deneme dili tamamen seçilmiş bir durum.

Bu kitapta izini sürdüğüm kıssadan hisselerimden biri Edip Cansever’in “İnsansız hatıra yoktur. Var mıdır?” dizelerinde içkindir. Evet, insansız hatıra olmadığı gibi, insansız tarih de yoktur... İnsana, insanın özgürlüğüne yapılan bütün teorik/pratik vurgulara karşın sol resmi tarih, neredeyse tüm zamanlarda ha-

reket halindeki insanın bütün hallerde söylemesini ve eylemesini anlamaktan yoksun kaldı. Tek düze siyasi saptamaların, belli aralıklarla yayımlanan “mevcut durum ve vazifelerimiz” yazılarının, kongre ve konferans kararlarının unuttuğu/unutturduğu o tarihi oluşturan somut insanları, somut yaşam öykülerini açığa çıkarmak bu nedenle çok önemli... Her gün karşılaştığımız, sohbet ettiğimiz, âşık olduğumuz, sevgili dediğimiz, seminerlerde yan yana oturduğumuz, mitinglerde birlikte yürüdükümüz, yıllarca cezaevlerinde birlikte yattığımız, ama öykülerini bilmediğimiz insanların, yaşamlarının bilinir kılınarak, hem alışkanlıklarımızın kırılması hem de ezberimizin bozulması... Bu tür çabalar, dikey olanın yatay olanı unutmamasına, unutturmasına, herkesin kendi hikâyesini açığa çıkararak itiraz etmesi olarak da okunabilir... Bir kurum/aygıt güzellemesi olarak yazılan ve anlatılan siyasal tarihin, örgütlere şirk koşma kaygısı olmadan insanileştirilmesi...

Kitapta izini sürdüğüm bir diğer kıssadan hisse yine Edip Cansever’in “Sordular. Sorular benim insanlarımdır” dizisinde içkindir. Resmi tarihlerin bütün zamanlarda “cevap anahtarı”, bilirkişi niteliğine karşın, her insanın, onlarca soru, her sorunun onlarca insan olduğu gerçeğinin altını çizmek... Her insanın, her hikâyenin, her olgunun, her anının, her fotoğrafın, birer cevap anahtarı değil, binlerce soru içerdiği kavrayışı, bu çalışmanın olmazsa olmazlarından biridir.

Çok önemli bir tarihsel sürecin bilgisi ortada yok... Bir tür susmanın kurumsallaşması!.. Bu, resmiyetler açısından sorun değil. Çünkü, kolektif aidiyetlerin resmi tarihleri tarafından nedenler ve sonuçlar özetlenmiş, sonuçlar ilan edilmiş, kütükten düşürülenler düşürülmüştür... Genel öykü içinde herkesin özel öyküsünün biricikliği ortaya çıkarılmadıkça, sürecin bütün toplumsal, sosyolojik, insani, etik ve estetik bağlamları sıfırlanarak siyasete indirgenecek ve her şey resmi siyasal bilgiler, örgüt hafızalarının tanımları içinde kalacaktır.

Yapılması gereken, bu döneme ait belge ve bilgilerin derlenmesi kadar, sürece katılmış bireylerin kişisel öykülerini anlatma konusunda özendirilmesidir. Binlerce insan, gerek al-

dıkları sol terbiye gereği, gerek ihmal, gerekse başka kaygılarla yazmamakta, konuşmamaktadır. Bu tür çabaların, geleneklere “rağmen”, “sivil” yapılamayacağı, yapılsa bile geçmişi değersizleştirme olarak algılanacağı gibi kaygıların da yaygın olduğunu belirtmeliyim. Oysa yapılan ve yapılması gereken çok açık: Ne güzelleme, ne değersizleştirme, “kayıp insan” ve “kayıp bilgi”nin eşzamanlı ortaya çıkarılması, tarihin insanileştirilmesi... Bir tarihsel sürecin, örgütlerin ve/veya bireylerin karakutularının toplamı olmaktan çıkarılması, bilginin, insanın ve belgenin özgürleşmesi. Üzerimizde yabancılaşmış dikey bir güç olarak var olanlardan bilgimizi, öykümüzü özgürleştirmek, görünür kılmak ve işaretleri doğru okuyarak yeni bir özgürlük denkleminin sosyal, estetik, politik bileşenleri haline getirmek. Sözün burasında, M. Cevdet Anday’ın felsefi göndermelere kapı aralayacak iki dizesini aktarmamak olmaz: “Dünyada geçirdim çocukluğumu/ İnsanlardan eşya yaparlar...”

Sol edebiyatta, ölenlerimizin bile sadece bir kısmının isminin bilindiği, “efsaneleşmiş” figürler dışında hikâyelerinin hemen hemen bilinmediği ya da ancak meraklılarca özet bilgiler olarak bilindiği de bir gerçek. “Şehit” sözcüğü üzerinden bir siyasal dilin kurulduğu, kahramanlaştırma edebiyatının, örgüt, tüzük ve program güzellemesi bağlamında somut insanı, somut militanı gizlediğini düşünürsek, yeni anlatımın yeni bir dili ve sözcükleri gereksindiği de anlaşılabilir. Bu çalışma, ölen/ öldürülen ya da yaşayan devrimci kişilerin, resmi tarihi yeniden üreten ajitasyon-propaganda metnine indirgenmesine de sessiz bir itirazdır. Bunun için yaşarken kendi adımıza, kendimizi konuşmayı başarmak, “Bunca konuşmamaya nasıl vakit bulabiliyoruz”un tersini yapmakla mümkündür. Biraz da, bastırılanların geri dönüşü... Söylenmeyen, söylenemeyenlerin geri dönüşü, mekânların, fotoğrafların, alıntılarının, eylemlerin ve onu gerçekleştiren insanların geri dönüşü. Ama bir sorun hem anlatıcılar hem de yazan açısından hep var: “Ben alçaktan uçuyorum. Avcılardan değil, arkadaşlarımdan korktuğum için...” Cemal Süreya

Her öykü, her insan yolunu kestiğinde, kendimi “En önem-

lisi de tanıştırılır gibiydim biriyle / Hiç kimselerin ilgilenmediği / Bazı olayların tarihçisi olarak” dizelerindeki gibi hissetmedim değil. Oysa ben ne tarihçiyim ne de akademisyen... Kendi tarihlerini, öykülerini özetleyenler gibi, bir tarihi oluşturan binlerce insandan sadece biri... Bu nedenle bu çalışma ve bu tür çalışmalar, öz ve biçim olarak, sol resmi tarihlere alternatif bir karşı tarih yazımı olarak okunmamalı. Bizi nesneleştiren devletin “sarışın tarihçiler”i karşısında, dışında ve ötesinde “karaşın tarihçiler”imizin yazdığı sol resmi tarih yerine, sivil, yatay, öteki tarih yazımı tarihçilerin işi. Ne ki, anlatılan hikâyelerdeki her sorunun, her bilginin, her sitemin, içimizi acıtan her örneğin, hem sol resmi tarihe, hem kendimize açık ya da örtük bir eleştiri olduğu da açıktır. Bu tür çalışmaların, karşılaştırmalı alan çalışmalarını, tarih araştırmalarını, sözlü tarih çalışmalarını özendirecek ipuçları sağlayabileceği, akademisyenleri özendirebileceği söylenebilir.

Her öykü/anlatı aslında bir tür “kaybetme” öyküsü gibi... Ama içinde aramak ve bulmak ümidi de var... Bu nedenle her öykü kendi iç diliyle, “mutsuzluk da bir gelişmedir”, “umutsuzluğumuz insan kalmak içindi” demeye de getiriyor. Ama bunlardan daha da çok, yeni bir sosyalist tahayyülün, özgürlükçü ve demokratik bir sosyalizm düşünün bazı ipuçları kısırdan hisselerin içinde seziliyor gibi... Demokratik bir sosyalizmin kavramlarının ve pratiklerinin bazılarının yaşanmış yerel ve evrensel tarihin içinden çıkabileceği düşünüldüğünde, her öykü, yeni bir hayatın acemileri olarak yolumuza devam etmeyi, yeni bir sosyalist imgeyi oluşturmayı da özendiriyor olabilir. Bu nedenle, evin ve tarihin bereketi “Nar taneleri”nin hikâyelerini küçümsemek gerekir...

Her öykü ve öykü öznesi, “Bir acıya kiracı” gibi duruyor... “Özgür Acılar Cumhuriyeti”nde başka türlü de mümkün değil. Ne ki, soyut ve somut olarak “yenilgiden” söz edilecekse, işin kolayına kaçmadan devlete yenilmenin ötesine geçilmeli... Çünkü, hayatın ezberimizi bozduğu her zamanda ve mekânda “yenilgi” sözcüğü hayatlarımızda daha derin ve daha karmaşık durumları imliyor. Örgütlere, tüzük ve programlara, alışkan-

lıklara, toplumdan devralınan dönüştürülememiş geleneklere, birbirimize ve kendimize devlet olarak da yenildiğimiz unutularak, yakın ve uzak tarihle yüzleşilemez. Şunu söylemek istiyorum: Devrimin devrimcilere, devrimcilerin devrime, her bireyin kendisine ve yine herkesin bir diğerine yenildiği bir diyalektik karmaşadır bu... Belki de bir dizelik bir özet: “Hep kaldıramayacağımı kucakladım...”

Bazen, bir yazılama sonrasındaki gibi uykusuz, bazen uykulu Türkçe ile bazen bir vakanüvis, bazen mağdur, bazen dikey, bazen yatay konuştular, kendilerini dillendirdiler... Ama yine de tümü muhalif Türkçe ile konuştu... Ve böylece, bir buçuk yıl süren çalışmalar sonucunda az gittik, uz gittik ve “Gerçi tarih uzun uzun anlatılır/ Ama bir bakışma kahr kalsa kalsa” dizelelerinin imlediği yere geldik... Her görüşmeden, her karşılaşmadan, her iki insandan, bir bakışmanın kaldığı, izdüştüğü o an’a geldik... En yakın ve en uzak olma hali; anlatıcı benle ve onun biricik öyküsüyle bağ kurulabilip ulaşılabildiği kadar, sızılmaz sınırların, karakutuların da var olduğu ulaşılmaz bir durum... Şunu paylaşmak istiyorum, “Sesinde ne var biliyor musun/ Söylediğin sözcükler var”, cümlesi ile “Sesinde ne var biliyor musun/ Söylemediğin sözcükler var” cümlesi arasında tarihsel, siyasal ve insani salınım...

Mekânın politikası ve mekânın poetikası ile bireyin politikası ve bireyin poetikasının iç içe ele alınması da *Nar Taneleri*’nin özen gösterdiği bir olgu. Bu ilişkilendirme, “maddi koşulların bilinci belirlediği, tarihin/koşulların insanı yaptığı kadar, insanın da tarihi, koşulları yapması/yaratması” şeklinde ezber ettiğimiz geleneksel verilerden daha fazlasını içeriyor. Bu nedenle, portrelerin önüne geçmeyecek şekilde, özellikle Rize, Giresun-Bulancak ve Samsun-Alaçam kentlerinin mikro siyasal tarihine ilişkin küçük ayrıntılara girildi. “Bir sözcüğe ne kadar yakından bakarsanız, o kadar uzaktan bakacaktır size” cümlesinden hareketle söylersek, tarihe, insana ve kentlere ne kadar yakından bakarsanız, o kadar uzaktan bakacaktır size...

Sosyal teorinin gidışı ile ilgilenen dikkatli okur, yaşam öykülerinin içinde, sadece geçmişi değil, yeni bir geleceğe katkıda

bulunabilecek veriler de bulabilir. Eşitlikçi ve özgürlükçü sosyal düşünce, toplumsallığın örgütlenmesinde “biz”in hareketi kadar, “ben”in/bireyin tarihsel hareketini de dikkate almak zorunda. Bunun anlamı eski teori ve pratiği, bizzat kendi iç olanaklarıyla çözmek ve yeniden kurmakla ilgilidir. Hızla aşınan ve artık hayatta karşılıkları tükenmeye yüz tutan eski zemin/denklem, sadece siyasal olarak da değil, sosyolojik, psikolojik, etik, estetik ve insani olarak da aşınmakta/aşılmakta, “amaç ve araçlar”, “ben ve biz” bahsinde de yeni bir zeminde yeni teorik karşılıklar ortaya çıkmaktadır.

Türkiye sosyalistlerinin, 12 Eylül’den bu yana karşılaştığı yeni toplumsal halleri anlama, anlamlandırma ve siyasallaştırma yeteneğini/refleksini önemli ölçüde kaybettiği söylenebilir. Bireyin tarihi ve hareketi ile ilgili her durumu, geleneksel siyasetin aklıyla ve araçlarıyla anlama ve çözümleme geleneği yürürlükte. Oysa siyasetin aklıyla, sosyolojinin, estetiğin aklı aynı olmadığı gibi, “biz”in aklıyla “ben”in aklı, örgütsel aidiyet koşullarında bile özdeş değildir. Geçmişte, sosyalistlerin toplumsal halleri yorumlama ve değiştirme biçimlerinden üretilmiş ideolojik/politik genel rehberi ve karşı koyma biçimlerini bugün de aynen kullanmak, “Kırmızı yanlışlarımı çok severim” dizesiyle açıklanabilir.

Siyasetin aklının her şeye egemen olduğu, sosyolojinin, etiğin, estetiğin aklının ikincilleştiği, “biz”in aklının “ben”in aklını hiçlediği, geçmişin aklının şimdiki aklı körleştirdiği koşullarda, geçmişin, şimdinin ve geleceğin sesi arasında yeni bir uyum gerekiyor. Örgütsel, siyasal, ideolojik aidiyetlerin 12 Eylül öncesinde ve sonrasında aldığı biçimlerin eskidiği, ama sosyolojik, psikolojik alışkanlıklar olarak bir şekilde varlığını koruduğu, öykülerin satır aralarında sezilebilecek bir durum...

Anlatılan öykülerde, özellikle araya girmelerde bir tür güzellere ve romantizm söz konusu. Bu, resmi tarihin gölgesinde ya da kapsama alanı dışında kalmış öteki bireye ve “öteki”nin öykülerine lehte ayrımcılık yapılmasından çok, estetik kaygının somut bir göstergesi olarak deneme ve şiir tadıyla ilgili seçilmiş bir hal.

Nedenini kaybetmiş bir tarihsel sürecin ya da nedenini ve sonuçlarını özdeşleştirmiş bir tarihin, hem “nedeni” hem de “sonucu” olan binlerce insan ve binlerce yaşam öyküsü, hemen şuracıkta, yanbaşımızda anlatılmayı, yazılmayı, paylaşılmayı bekliyor... Değişimin en çok harekete geçirdiği alanlardan birinin bilincimizin anlamlandırma alanları olduğu düşünülürken, bu yaşam öykülerindeki binlerce işaret, soru anlamlandırılmayı bekliyor demektir...

Şair Cemal Süreya bir şiirinde “Bir çiçek yolumu kesti!” demişti ya... Binlerce insan ve binlerce öykü içinde onlarca da benim yolumu kesti... Çok azını yazabildim... Çalışmalar sırasında, “Leylaklar açtığında/ Kaçı kaç geçiyordu” dizesi, hep “aklımda!” oldu ve satır aralarında gezindi durdu... Öyküler okunduğunda, okurun yüreğinde “kaçı kaç vardır?” ya da “kaçı kaç geçiyordu?” sorularının izdüşümlerini şimdiden merak ediyorum...

Siyasal tarihin içine serpiştirilmiş, şurada-burada çatkapı ayaklarımıza dolanan Nar Taneleri’ni övmek isterim... Tarihin bereketidir onlar... Övmek isterim...

Nar Taneleri saçıldığında kaç kaç geçiyordu(r)?..